

**Науковий вісник Академії муніципального управління:
Серія «ПРАВО», Випуск 1, 2015, ч.1**

УДК 351.74

Горбач Д.О.,

здобувач кафедри адміністративної діяльності ОВС
факультету з підготовки фахівців для підрозділів міліції
громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей ХНУВС

**ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ОСОБОВОГО СКЛАДУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ**

У статті проаналізовано підстави та особливості цивільно-правової, дисциплінарної, адміністративної та кримінальної відповідальності працівників і військовослужбовців Національної гвардії України. Автором сформульовані визначення, підстави, особливості загальної і спеціальної цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності особового складу Національної гвардії України. Досліджені підстави притягнення до дисциплінарної відповідальності військовослужбовців Національної гвардії за вчинення адміністративних проступків, а також особливості призначення їм кримінальних покарань за вчинення військових злочинів.

Ключові слова: Національна гвардія України, проступок, відповідальність, покарання.

Горбач Д.А.

соискатель кафедры административной деятельности ОВД
факультета по подготовке специалистов для подразделений милиции
общественной безопасности и криминальной милиции по делам детей ХНУВД

**НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ЮРИДИЧЕСКОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЛИЧНОГО
СОСТАВА НАЦИОНАЛЬНОЙ ГВАРДИИ УКРАИНЫ**

В статье проанализированы основания и особенности гражданско-правовой, дисциплинарной, административной и уголовной ответственности работников и военнослужащих Национальной гвардии Украины. Автором сформулированы определения, основания, особенности общей и специальной гражданско-правовой и дисциплинарной ответственности личного состава Национальной гвардии Украины. Исследованы основания привлечения к дисциплинарной ответственности военнослужащих Национальной гвардии за совершение административных проступков, а также особенности назначения им уголовных наказаний за совершение военных преступлений.

Ключевые слова: Национальная гвардия Украины, проступок, ответственность, наказание.

Gorbach D.O.

Researcher of the Department of Administrative ATS
Faculty training for police units
public security and criminal police for children HNUVS

**SOME ISSUES LEGAL LIABILITY
OF PERSONNEL NATIONAL GUARD UKRAINE**

The paper analyzes grounds and features of civil, disciplinary, administrative and criminal liability of employees and soldiers of the National Guard of Ukraine. The author formulated the definition, grounds and features of general and specific civil and disciplinary liability of the National Guard of Ukraine personnel. Grounds for holding soldiers of the National Guard liable for the administrative offences, as well as for the imposition of criminal penalties for the war crimes are explored.

Relevance of the topic is that the state shall ensure the protection and unconditional implementation of the legal provisions therefore important means of ensuring the security function of the law is a legal responsibility. The latter is a qualitative indicator of actual implementation of the rights and freedoms of the individual in the social reality. This is due to the fact that in the process of implementation of legal liability is a direct influence of the state in the sphere of regulatory enshrined subjective rights and legal responsibilities. This identifies value systems of the state, the level of civilization of a society, the spiritual and cultural level of the population, and the availability of legal guarantees and protection mechanisms for human rights and freedoms.

In this respect, the issue of legal liability of law enforcement officers, including the National Guard of Ukraine, are of particular relevance. This is primarily due to the fact that the legal status of workers and soldiers of the National Guard can not be considered separately from their legal liability because they are acting on behalf of the State, in its interests, and, of course, should be responsible for the poor performance of their duties' ties. In

addition, these persons have the right to apply the duty physical force, special means, firearms, again, can lead to injury or even death of a person, which entails responsibility under the law.

Keywords: National Guard of Ukraine, misdemeanor, liability, penalty.

Актуальність проблематики. Держава забезпечує охорону і безумовну реалізацію правових норм, тому важливим засобом забезпечення охоронної функції права є юридична відповідальність. Остання є якісним показником реального втілення прав і свобод особи у соціальній дійсності. Це зумовлено тим, що у процесі реалізації юридичної відповідальності відбувається безпосередній вплив держави на сферу нормативно закріплених суб'єктивних прав та юридичних обов'язків. При цьому виявляються ціннісні орієнтири держави, рівень цивілізованості суспільства, ступінь духовності та культурності населення, а також наявність законодавчих гарантій і механізмів захисту прав і свобод особи.

Актуальними для юридичної науки також є питання дисциплінарної та адміністративної відповідальності військовослужбовців Національної гвардії, оскільки вони мають власні особливості реалізації, до того ж останнім часом законодавцем визначений окремий вид адміністративних правопорушень – військові, що знов таки повертає нас до необхідності дослідження питання юридичної відповідальності особового складу Національної гвардії України.

Ступінь наукової розробки проблеми. Питанням юридичної відповідальності, в тому числі й військовослужбовців, в свій час були присвячені праці Ю.П. Битяка, А.О. Буличова, В.М. Дубровіна, К.В. Коваленка, О.С. Полякової [1-5]. Натомість сучасного комплексного дослідження особливостей окремих видів юридичної відповідальності особового складу Національної гвардії України не проводилося, що надає нашій праці доцільності та свідчить про її своєчасність.

Метою статті є аналіз підстав та особливостей цивільно-правової, адміністративної, дисциплінарної та кримінальної відповідальності особового складу Національної гвардії України.

Виклад матеріалу. Відповідно до Закону України «Про Національну гвардію України» її особовий склад несе цивільно-правову, адміністративну, матеріальну, кримінальну та дисциплінарну відповідальність [6].

Цивільно-правова відповідальність. Підставами для цивільно-правової відповідальності особового складу Національної гвардії України є: наявність шкоди (моральної чи майнової); протиправність поведінки (дія чи бездіяльність); вина; причинний зв'язок між шкодою і протиправною поведінкою. Взагалі в теорії цивільного права виділяють договірну та позадоговірну цивільно-правову відповідальність. Договірна відповідальність настає у разі порушення договору однією із сторін. Позадоговірна відповідальність має місце у разі заподіяння шкоду чужому майну чи здоров'ю, а також в інших випадках заподіяння шкоди, якщо між заподіювачем шкоди і потерпілою стороною не існувало договірних правовідносин [7]. На підставі цього ми маємо говорити, що цивільно-правова відповідальність особового складу Національної гвардії України носить позадоговірний характер. Згідно з Цивільним кодексом України майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її

завдала. Особа, яка завдала шкоди, звільняється від її відшкодування, якщо вона доведе, що шкоди завдано не з її вини [8].

Особливості цивільно-правової відповідальності працівників та військовослужбовців Національної гвардії, яка виникає внаслідок неправомірних дій міститься у статтях 1173-1175 Цивільного кодексу України. Наприклад, шкода, завдана фізичній або юридичній особі незаконними рішеннями, дією чи бездіяльністю органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування при здійсненні ними своїх повноважень, відшкодовується державою, Автономною Республікою Крим або органом місцевого самоврядування незалежно від вини цих органів [8].

Дисциплінарна відповідальність. Під дисциплінарною відповідальністю згідно з чинним законодавством України слід розуміти накладення на правопорушників дисциплінарних стягнень за вчинені дисциплінарні правопорушення. Такі порушення можуть бути виражені як у діях, так і у бездіяльності, допускатися як свідомо, так і з необережності [1, с. 193].

Отже щодо Національної гвардії ми цілком справедливо можемо говорити про загальну та спеціальну дисциплінарну відповідальність її особового складу. Загальна дисциплінарна відповідальність особового складу Національної гвардії України – це вид юридичної відповідальності, який полягає у настанні відносно працівника Національної гвардії України, який винен у порушенні законодавства про працю, державну службу, інших підзаконних актів, правил внутрішнього трудового розпорядку, вимог трудового договору (контракту), негативних наслідків, що виражаються у накладенні на нього уповноваженими суб'єктами та у відповідному порядку дисциплінарних стягнень. Спеціальна дисциплінарна відповідальність особового складу Національної гвардії України – це вид юридичної відповідальності, який полягає у настанні відносно військовослужбовця Національної гвардії України, який винен у порушенні спеціального законодавства про проходження військової служби, та інших підзаконних актів, негативних наслідків, що виражаються у накладенні на нього уповноваженими суб'єктами та у відповідному порядку дисциплінарних стягнень. Відмінністю між ними є те, що у цих видів відповідальності різні суб'єкти: працівники та військовослужбовці, які мають різний правовий статус. Ці категорії особового складу працюють або проходять службу на підставі різних нормативних актів, мають неоднакові права та обов'язки, а значить несуть дисциплінарну відповідальність в порядку відмінному один від одного.

Підставою обох видів дисциплінарної відповідальності особового складу Національної гвардії України є, безумовно, дисциплінарний проступок, який представляє собою протиправне, винне (умисне або необережне) діяння (дію або бездіяльність), яка полягає у порушенні працівником або військовослужбовцем Національної гвардії України вимог законодавства про працю, державну службу, проходження військової служби, інших підзаконних актів, правил внутрішнього трудового розпорядку, вимог трудового договору (контракту), за яке чинним законодавством встановлена дисциплінарна відповідальність. Дисциплінарним статутом Збройних Сил зазначено, що у разі невиконання (неналежного виконання) військовослужбовцем Національної гвардії України своїх службових обов'язків, порушення дисципліни або громадського порядку

командир повинен нагадати йому про обов'язки служби, а за необхідності – накласти дисциплінарне стягнення.

Адміністративна відповідальність. Як вже ми зазначали вище, адміністративна відповідальність військовослужбовців Національної гвардії врегульована положеннями статті 15 КУпАП та пунктом 45 «За вчинення адміністративних правопорушень військовослужбовці несуть дисциплінарну відповідальність за Дисциплінарним статутом Збройних сил України, за винятком випадків, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення. За вчинення корупційних діянь чи інших правопорушень, пов'язаних із корупцією, військовослужбовці несуть відповідальність згідно з Кодексом України про адміністративні правопорушення» Дисциплінарного статуту Збройних сил України [12; 16].

Крім того, цікавим є те, що на початку 2015 року до чинного Кодексу України про адміністративні правопорушення було додано главу 13-Б «Військові адміністративні правопорушення». В цьому випадку військовослужбовці Національної гвардії України будуть також виступати суб'єктами даних правопорушень, а відповідальність за їх вчинення буде наступати в тому випадку, якщо ці діяння не підпадають під дію Кримінального кодексу України [16].

Що ж до працівників Національної гвардії України, то вони несуть адміністративну відповідальність, в основному, на загальних підставах. Проте, у випадках, коли вони порушили певні норми, пов'язані із займаними посадами, то вони стають спеціальними суб'єктами адміністративного правопорушення [16].

Кримінальна відповідальність. Відповідно до Дисциплінарного статуту Збройних Сил України у разі вчинення кримінального правопорушення військовослужбовець притягається до кримінальної відповідальності. Командири, які у разі виявлення ознак кримінального правопорушення не повідомили про це орган досудового розслідування, несуть відповідальність згідно із законом [12]. Основним нормативним актом, який регулює питання кримінальної відповідальності працівників Національної гвардії України є Кримінальний кодекс України. Якщо розглянути систему покарань, то можна виділити окремі кримінальні покарання, які можуть застосовані тільки до військовослужбовців Національної гвардії: позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу, службові обмеження для військовослужбовців, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців. Крім того, у Кримінальному кодексі України, як і у Кодексі України про адміністративні правопорушення, окремо виділені військові злочини, суб'єктами яких виступають військовослужбовці Національної гвардії України.

Серед найбільш розповсюджених складів злочинів можна виділити: невиконання наказу начальника, якщо воно спричинило тяжкі наслідки, або вчинене в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці; погроза вбивством або заподіянням тілесних ушкоджень чи побоїв начальникові, або знищенням чи пошкодженням його майна у зв'язку з виконанням ним обов'язків з військової служби; порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості; дезертирство; порушення статутних правил внутрішньої служби; перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень; самовільне

залишення поля бою або відмова діяти зброєю; мародерство; погане поводження з військовополоненими [17].

Висновок. Таким чином, підсумовуючи викладене вище, можна зробити такі висновки стосовно змісту, підстав та особливостей відповідальності особового складу Національної гвардії України. 1. Особливості цивільно-правової, дисциплінарної, адміністративної та кримінальної відповідальності особового складу Національної гвардії України залежать від правового статусу її осіб, оскільки переважна частина складу є військовослужбовцями, а інша частина цивільними особами. Згідно з цим поділом, на військовослужбовців розповсюджуються спеціальні норми чинного законодавства, і відповідно, їх відповідальність буде неідентичною з працівниками Національної гвардії України. 2. Цивільно-правову відповідальність особового складу Національної гвардії України можна визначити як вид юридичної відповідальності, яка полягає у відшкодуванні матеріальних збитків та моральної шкоди завданої протиправними діями відповідної особи (працівника або військовослужбовця). 3. Слід відрізнити загальну та спеціальну дисциплінарну відповідальність особового складу Національної гвардії України. Їх відмінність полягає в тім, що першу несуть працівники (цивільні особи) Національної гвардії України, в основному, за нормами законодавства про працю, а другу – військовослужбовці Національної гвардії України за нормами військових статутів. 4. Особливістю адміністративної відповідальності особового складу Національної гвардії України також є її дуалізм. З одного боку є військовослужбовці, які, як вже зазначено вище, несуть за вчинення адміністративних проступків дисциплінарну відповідальність, проте є певні склади проступків, за вчинення яких їх відповідальність настає на загальних підставах. Крім того, слід згадати працівників Національної гвардії України, які можуть нести відповідальність як посадові особи, у відповідності до статті 14 Кодексу України про адміністративні правопорушення. 5. Кримінальна відповідальність щодо особового складу Національної гвардії України настає за Кримінальним кодексом України. В ньому передбачені окремих вид злочинів – військові, за вчинення яких настає відповідальність у відношенні військовослужбовців, крім того, до тільки до військовослужбовців Національної гвардії України можуть бути застосовані такі стягнення як позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу, службові обмеження, тримання в дисциплінарному батальйоні, й не можуть – громадські та виправні роботи.

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень ми вбачаємо аналіз особливостей юридичної відповідальності окремих категорій особового складу Національної гвардії України.

Список літератури:

1. Адміністративне право : підручник / Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), В. М. Гаращук, В. В. Богуцький та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй. – Х. : Право, 2010. – 624 с.
2. Буличов А.О. Юридична конструкція адміністративно-правового статусу військовослужбовця Національної гвардії України / А.О. Буличов // Право і суспільство. – 2014. – № 3. – С. 147-152
3. Дубровин В. Н. Юридическая ответственность военнослужащих : справ. пособие / В. Н. Дубровин, Ю. И. Мигачев. – М., 2000. – 223 с.
4. Коваленко К.В. Загальна та спеціальна дисциплінарна відповідальність [Електронний ресурс] / К.В. Коваленко // Форум права. – 2008. -№ 2. – С. 231 -236. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-2/08kkvsdv.pdf>

5. Полякова О.С. Адміністративна відповідальність військовослужбовців Збройних Сил України / О.С. Полякова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2014. - № 9-2. – Т.1. – С. 101-103
6. Про Національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 р., № 876-VII // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 17. – Ст. 594
7. Цивільне право України: навчальний посібник / Ю.В. Білоусов, С.В. Лозінська, С.Д. Русу та ін.. – За ред. Р.О. Стефанчука. – К.: Прецедент, 2005. – 448 с. – Режим доступу: <http://goo.gl/AcJ7fS>
8. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р., № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – Ст. 356
9. Трудове право України: Академічний курс: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / П.Д. Пилипенко, В.Я. Бурак, З.Я. Козак та ін.; за ред. П.Д. Пилипенка. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – 544 с.
10. Про державну службу: Закон України від 17.11.2011 р., № 4050-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 26. – Ст. 273
11. Про затвердження Загальних правил поведінки державного службовця [Електронний ресурс]: Наказ Головного управління державної служби України від 04.08.2010 р., № 214. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1089-10>
12. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999 р., № 551-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 22-23. – Ст. 197
13. Про Стрійовий статут Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999 р., № 549-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 22-23. – Ст. 195
14. Про Статут гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999 р., № 550-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 22-23. – Ст. 196
15. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999 р., № 548-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 22-23. – Ст. 194
16. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р., № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР, 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122
17. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р., № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131

References:

1. Administratyvne pravo : pidruchnyk / Yu. P. Bytiak (ker. avt. kol.), V. M. Harashchuk, V. V. Bohutskiy ta in.; za zah. red. Yu. P. Bytiaka, V. M. Harashchuka, V. V. Zui. – Kh. : Pravo, 2010. – 624 s.
2. Bulychov A.O. Yurydychna konstruktsiia administratyvno-pravovoho statusu viiskovosluzhbovtisia Natsionalnoi hvardii Ukrainy / A.O. Bulychov // Pravo i suspilstvo. – 2014. – № 3. – S. 147-152
3. Dubrovyn V. N. Yurydycheskaia otvetstvennost voennosluzhhashchykh : sprav. posobyе / V. N. Dubrovyn, Yu. Y. Myhachev. – M., 2000. – 223 s.
4. Kovalenko K.V. Zahalna ta spetsialna dystsyplinarna vidpovidalnist [Elektronnyi resurs] / K.V. Kovalenko // Forum prava. – 2008. -№ 2. – S. 231 -236. – Rezhym dostupu: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2008-2/08kkvsdv.pdf>
5. Poliakova O.S. Administratyvna vidpovidalnist viiskovosluzhbovtisiv Zbroinykh Syl Ukrainy / O.S. Poliakova // Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Yurysprudentsiia. – 2014. - № 9-2. – Т.1. – S. 101-103
6. Pro Natsionalnu hvardiiu Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 13.03.2014 r., № 876-VII // Vidomosti Verkhovnoi Rady. – 2014. – № 17. – St. 594
7. Tsyvilne pravo Ukrainy: navchalnyi posibnyk / Yu.V. Bilousov, S.V. Lozinska, S.D. Rusu ta in.. – Za red. R.O. Stefanchuka. – K.: Pretsedent, 2005. – 448 s. – Rezhym dostupu: <http://goo.gl/AcJ7fS>
8. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16.01.2003 r., № 435-IV // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2003. – №№ 40-44. – St. 356
9. Trudove pravo Ukrainy: Akademichnyi kurs: Pidruch. dlia stud. yuryd. spets. vyshch. navch. zakl. / P.D. Pylypenko, V.Ia. Burak, Z.Ia. Kozak ta in.; za red. P.D. Pylypenka. – 2-е vyd., pererob. i dop. – K.: Vydavnychi Dim «In Yure», 2006. – 544 s.
10. Pro derzhavnu sluzhbu: Zakon Ukrainy vid 17.11.2011 r., № 4050-VI // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2012. – № 26. – St. 273

11. Pro zatverdzhennia Zahalnykh pravyl povedinky derzhavnoho sluzhbovtsia [Elektronnyi resurs]: Nakaz Holovnoho upravlinnia derzhavnoi sluzhby Ukrainy vid 04.08.2010 r., № 214. – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1089-10>
12. Pro Dystsyplinarnyi statut Zbroinykh Syl Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 24.03.1999 r., № 551-XIV // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1999. – № 22-23. – St. 197
13. Pro Stroiivyi statut Zbroinykh Syl Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 24.03.1999 r., № 549-XIV // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1999. – № 22-23. – St. 195
14. Pro Statut harnizonnoi ta vartovoi sluzhb Zbroinykh Syl Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 24.03.1999 r., № 550-XIV // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1999. – № 22-23. – St. 196
15. Pro Statut vnutrishnoi sluzhby Zbroinykh Syl Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 24.03.1999 r., № 548-XIV // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1999. – № 22-23. – St. 194
16. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia: Zakon Ukrainy vid 07.12.1984 r., № 8073-X // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainskoi RSR, 1984. – Dodatok do № 51. – St. 1122
17. Kryminalnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 r., № 2341-III // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2001. – № 25-26. – St. 131

***Рецензент:** кандидат юридичних наук, доцент Дрозд О.Ю.*